

İRAN SALDIRISININ KIZILDENİZ GÜVENLİK MİMARİSİ VE JEOEKONOMİK DENGELERE ETKİSİ

Kaan Devecioğlu

Dr., ORSAM Kuzey ve Doğu Afrika Çalışmaları Koordinatörü

A BD ve İsrail'in İran'a yönelik başlattığı saldırılar, ilk bakışta Ortadoğu merkezli bir askeri gerilimin yeni aşaması olarak okunabilir. Ancak bu gelişmenin etkileri yalnızca İran'ın askeri kapasitesi veya bölgesel caydırıcılık dengeleriyle sınırlı değildir. Söz konusu saldırıların ardından ortaya çıkan güvenlik ve ekonomik dalgalanma, Kızıldeniz havzasını da içine alan daha geniş bir jeopolitik ve jeoekonomik kırılmanın habercisi niteliğindedir. Bu nedenle mesele yalnızca İran-İsrail-ABD üçgeninde yaşanan bir askeri gerilim değil; Babülmendep Boğazı'ndan Afrika Boynuzu'na, Yemen'den Sudan'a uzanan geniş bir coğrafya özelinde

küresel ticaret yolları, güvenlik mimarileri ve güç rekabetinin yeniden şekillendiği çok katmanlı bir krizdir.

SAVAŞIN JEOEKONOMİK İŞARETLERİ

Bu çerçevede Kızıldeniz'de yaşanan gelişmelerin en kritik boyutlarından biri, savaşın jeoekonomik sonuçlarıdır. Kızıldeniz ve Süveyş hattı, Asya ile Avrupa arasındaki deniz ticaretinin en kısa ve en yoğun kullanılan güzergâhlarından biridir. Çin'den Avrupa pazarlarına yönelen üretim ve lojistik akışının önemli bir bölümü bu hat üzerinden gerçek-

Kızıldeniz ve Süveyş hattı, Asya ile Avrupa arasındaki deniz ticaretinin en kısa ve en yoğun kullanılan güzergâhlarından biridir. Çin'den Avrupa pazarlarına yönelen üretim ve lojistik akışının önemli bir bölümü bu hat üzerinden gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, bölgede yaşanan askeri tırmanma veya güvenlik belirsizliği yalnızca enerji fiyatlarını veya sigorta primlerini artırmakla kalmamakta; aynı zamanda Asya-Avrupa ticaret hattının kırılma noktasını da artırmaktadır.

leşmektedir. Dolayısıyla, bölgede yaşanan askeri tırmanma veya güvenlik belirsizliği yalnızca enerji fiyatlarını veya sigorta primlerini artırmakla kalmamakta; aynı zamanda Asya-Avrupa ticaret hattının kırılma noktasını da artırmaktadır. Bu durum özellikle Çin açısından stratejik sonuçlar doğurmaktadır. Zira Çin'in küresel ticaretteki merkezi rolü büyük ölçüde deniz ticaretinin kesintisiz akışına bağlıdır. Kızıldeniz'de oluşan güvenlik riskleri ise bu akışı daha pahalı, daha yavaş ve daha öngörülemez hâle getirmektedir.

Nitekim son dönemde yaşanan gelişmeler, deniz taşımacılığı şirketlerinin Süveyş Kanalı geçişlerini sınırlaması ve bazı hatların Ümit Burnu üzerinden yeniden yönlendirilmesi gibi sonuçlar doğurmuştur. Bu durum taşıma sürelerini uzatmakta, yakıt maliyetlerini artırmakta ve küresel tedarik zincirlerinde yeni kırılma noktaları üretmektedir. Dolayısıyla, ABD-İsrail saldırılarının Kızıldeniz'e yansıyan boyutu yalnızca İran'ın caydırıcılığını sınamakla kalmamakta; aynı zamanda Asya ile Avrupa arasındaki ana ticaret damarını zayıflatan bir jeoekonomik baskı üretmektedir. Bu durum doğrudan Çin'i hedef alan bir strateji olarak ilan edilmese bile ortaya çıkan filî sonuçlar, Asya merkezli üretim ve taşımacılık

ağlarının daha kırılma noktasına gelmesine yol açmaktadır.

HUSİLERİN YAKLAŞIMI

Kızıldeniz'deki bu jeoekonomik baskı mekanizmasının en kritik aktörlerinden biri Yemen'deki Husilerdir. Husiler, daha önce düşük maliyetli ancak yüksek etkili hibrit saldırılarla deniz ticaretini ciddi biçimde sekteye uğratabileceklerini göstermiştir. Kamikaze insansız hava araçları, balistik ve seyir füzeleri gibi yöntemlerle ticari gemileri hedef alabilen Husiler, henüz bu yönde savaşa dahil olacaklarını açıklamamasalar da Ekim 2023 sonrası süreçteki tecrübelerden hareketle Babülmendep Boğazı'nı stratejik bir baskı alanına dönüştürme kapasitesine sahiptir.

ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları sonrasında Husilerin doğrudan geniş ölçekli bir deniz harekâtı başlatmaması, riskin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Aksine mevcut tablo, "kontrollü caydırıcılık" olarak tanımlanabilecek bir stratejiyi işaret etmektedir. Bu strateji, filî saldırı yerine potansiyel saldırı tehdidinin sürekli olarak gündemde tutulmasına dayanmaktadır. Böylece askeri angajman olmadan dahi enerji fiyatları, navlun ücretleri ve savaş riski sigorta primleri üzerinde ciddi bir baskı üretilebilmektedir.

AFRİKA BOYNUZU'NUN TETİKLENME İHTİMALİ

Kızıldeniz'deki güvenlik dinamiklerinin Afrika Boynuzu'na yansması ise krizi daha karmaşık hâle getirmektedir. Özellikle İsrail'in Somaliland'ı tanınması, bölgedeki jeopolitik denkleme yeni bir boyut eklemiştir. Somaliland'ın Aden Körfezi'ne hâkim konumu ve liman altyapısı, deniz gözetleme ve erken uyarı sistemleri açısından önemli bir avantaj sunmaktadır. Bu nedenle İsrail'in Somaliland'da radar sistemleri veya askeri bir tesis kurabileceği ihtimali uluslararası kamuoyunda tartışılmaktadır. Böyle bir senaryo gerçekleşirse Somaliland, yalnızca diplomatik olarak tanınmış bir aktör olmaktan çıkıp Kızıldeniz'deki güvenlik rekabetinin doğrudan parçası hâline gelebilir. Bu durum Husiler ve dolaylı olarak İran tarafından farklı bir tehdit algısıyla okunabilir. Dolayısıyla, Yemen kıyılarından Afrika sahillerine doğru uzanan yeni bir dolaylı çatışma hattının ortaya çıkması ihtimali güçlenebilir.

Afrika Boynuzu'ndaki bir diğer kritik gelişme ise Etiyopya'nın denize erişim arayışıdır. Addis Ababa yönetimi son yıllarda denize çıkış meselesini yalnızca ekonomik kalkınma veya ticari lojistik meselesi olarak değil, ulusal güvenlik doktrininin parçası olarak çerçevelemeye başlamıştır. Bu çerçevede Eritre'deki Assab limanı Etiyopya açısından stratejik bir hedef olarak tartışılmaktadır. Kızıldeniz'de ABD-İsrail-İran hattında yaşanan tırmanmanın uluslararası dikkat ve diplomatik enerjiyi başka bir cepheye yöneltmesi, bazı çevrelerde Etiyopya'nın Assab hattında daha agresif seçenekleri değerlendirebileceği yönünde tartışmaları gündeme getirmiştir. Her ne kadar doğrudan bir askeri harekât yüksek riskler barındırırsa da sınır

hattında kontrollü tırmanma, askeri yığınak veya filî durum üretme girişimleri tamamen dışlanmamaktadır. Böyle bir gelişme, Kızıldeniz'deki deniz krizinin Afrika Boynuzu'nda kara cephesiyle birleşmesine yol açabilir.

SUDAN'A YANSIMALAR

Yabancı aktörlerin doğrudan veya dolaylı biçimde dahil olduğu Sudan'daki iç savaş da Kızıldeniz jeopolitiğinin giderek daha belirgin bir parçası hâline gelmiştir. Nisan 2023'ten bu yana Sudan Silahlı Kuvvetleri (SAF) ile Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında devam eden savaş, başlangıçta ülke içi güç mücadelesi olarak görülse de zamanla bölgesel rekabetlerin yansıdığı bir vekâlet alanına dönüşmüştür. Özellikle HDK'nin finansman ve lojistik kapasitesinin Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) başta olmak üzere bazı bölgesel aktörlerle ilişkilendirilen ağlar üzerinden güçlendiği yönündeki güçlü kanıtlar, çatışmanın bölgesel boyutunu daha görünür kılmıştır. Bununla birlikte ABD-İsrail-İran hattında tırmanan yeni güvenlik krizi, Kızıldeniz havzasındaki güç dengelerini yeniden şekillendirme potansiyeli taşımaktadır. İran'a yönelik baskının artması ve bölgesel güvenlik mimarisinin yeniden sertleşmesi, Kızıldeniz kıyısındaki devletlerin ve limanların güvenliği konusunda uluslararası aktörlerin önceliklerini değiştirebilir. Bu bağlamda Port Sudan ve Kızıldeniz kıyı hattının istikrarı, küresel ticaret ve deniz güvenliği açısından daha kritik hâle gelmektedir. Böyle bir ortamda Sudan ordusunun devlet yapısını temsil eden ana aktör olarak uluslararası meşruiyetini güçlendirmesi ve bazı bölgesel aktörlerin HDK'ye yönelik desteğinin daha ihtiyatlı bir çizgiye çekilmesi ihtimali ortaya çıkabilir. Dolayısıyla Kızıldeniz'de yaşanan jeopolitik tırmanmanın dolaylı etkilerinden biri, Sudan'daki güç dengesinin orta vadede

ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları, bu rekabeti hızlandıran bir tetikleyici işlevi görmüştür. Babülmendep Boğazı'ndan Aden Körfezi'ne, Somaliland'dan Assab hattına kadar uzanan geniş bir coğrafyada askeri, ekonomik ve diplomatik dengeler ve ittifaklar yeniden şekillenme sürecindedir.

Sudan ordusu lehine yeniden şekillenmesi olabilir.

Diğer taraftan Sudan, Kızıldeniz'e kıyısı olan ve ticaretinin önemli bir bölümünü bu hat üzerinden gerçekleştiren bir ülkedir. Ancak Nisan 2023'ten bu yana devam eden savaş, ülkenin ekonomik altyapısını ve liman kapasitesini ciddi biçimde zayıflatmıştır. Port Sudan, bugün Sudan'ın dış dünyayla bağlantısını sağlayan en kritik kapılardan biri konumundadır. Kızıldeniz'de yaşanacak yeni bir güvenlik krizi, Sudan'ın ithalat ve ihracat kapasitesini daha da kırılgan hâle getirebilir. Bu durum yalnızca Sudan ekonomisini değil, Doğu Afrika'daki ticaret akışlarını ve insani yardım hatlarını da olumsuz etkileyecektir.

Bütün bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde Kızıldeniz havzasının yalnızca bir deniz ticaret rotası değil, küresel güç rekabetinin önemli bir jeopolitik sahnesi hâline geldiği görülmektedir. ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları, bu rekabeti hızlandıran bir tetikleyici işlevi görmüştür. Babülmendep Boğazı'ndan Aden Körfezi'ne, Somaliland'dan Assab hattına kadar uzanan geniş bir coğrafyada askeri, ekonomik ve diplomatik dengeler ve ittifaklar yeniden şekillenme sürecindedir.

Sonuç olarak Kızıldeniz'de ortaya çıkan tablo, kısa vadede doğrudan geniş ölçekli bir savaş ihtimalinden ziyade uzun süreli ve dalgalı bir militarizasyon sürecine işaret etmektedir. Bu süreç, yalnızca askeri gerilimler üzerinden değil; ticaret yolları, enerji akışları, liman altyapıları ve jeoekonomik rekabet üzerinden şekillenmektedir. ABD-İsrail saldırılarının yarattığı yeni güvenlik ortamı, Asya-Avrupa ticaret hattını zayıflatan, Afrika Boyunu'ndaki kırılgan devletleri daha savunmasız hâle getiren ve Kızıldeniz'i küresel rekabetin merkezi sahnelerinden biri olarak jeopolitik dönüşümü hızlandırmaktadır. Bu nedenle ABD-İsrail ortaklığındaki İran saldırısı, Babülmendep hattında yaşanan gelişmelerle birlikte yalnızca bölgesel bir güvenlik meselesi değil; küresel ticaretin geleceğini ve uluslararası güç dengelerini ve buna bağlı olarak ittifakları da yeniden şekillendirecek stratejik bir kırılma olarak değerlendirilmelidir. ■